

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Rakennusliitto ry lausuu hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta (HE 253/2020 vp) seuraavaa:

Rakennusalan aliurakointiaste on jatkanut nousuaan. Tämä tarkoittaa yhä suurempaa joukkoa pieniä yrityksiä, joiden palveluksessa on huomattava määrä ulkomaalaisia työntekijöitä. Aliurakointiketjujen laajuudet eivät selity työn järkevällä organisoinnilla. Jokainen yritys ketjussa pyrkii kuitenkin ottamaan oman katteensa.

Koulutuksen ja kielitaidon kohtuullisempien kriteereiden vuoksi rakennusala on monta muuta sektoria todennäköisempi vastaanottaja myös tuleville (epäitsenäisille) yrittäjille. Ansiopäivärahasaajien osuus talonrakentajista oli 1/2021 Rakennusalan työttömyyskassalla kuitenkin yli 22 % (1/2020: 14,7%).

Etelä-Suomen aluehallintoviraston tarkastukset (2019) osoittavat, ettei tilanne ulkomaalaisten työntekijöiden vähimmäistyöehtojen osalta ole kunnossa, tai edes paranemaan päin.

Raja esityksessä tuomitun hyväksikäytön ja maassamme lähinnä hiljaisesti hyväksytyn alipalkkauksen välillä on piirretty veteen. Jos normien noudattamista ei vaikuttavasti edellytetä, liukuvat työehdot kohti sitä, mihin matalamman elintason piiristä saapuva työntekijä suostuu tai on käytännön syistä pakotettu (*race to the bottom*).

Esityksen perusteluissa tunnistetaan, että *"hyväksikäyttö on usein systemaattista ja ammattimaista"*. Edelleen todetaan hyväksikäyttäjien tuntevan työmarkkinoiden pelisäännöt hyvin. Tulisikin huolellisesti noteerata ei-toivotun toiminnan luonto. Kyse ei ole yksittäisistä traagisista tapauksista vaan rakenteellisista ja pysyvistä pyrkimyksistä muuttaa uhrien vaihtoehdottomuus rahaksi. Lainsäädännössä ei tulisi luoda uutta porsaanreikää näille pyrkimyksille.

Kohtuuttomaan tilanteeseen joutuneen yksilön suojaamista tarkoittavan humanin ajatuksen käänttöpuoli on se, että ehdotettu sääntely ohjaa osaltaan myös systemaattista ja ammattimaista toimintaa. Globaalisti huomattavien elintasoerojen syystä jo lupaus vapaasta oleskeluluvasta on kauppatavaraa. Pelkästään eurooppalainen referenssi, Bulgarian laillinen minimipalkka 332 €/kk, antaa osviittaa kuilusta ns. kolmansiin maihin.

Esityksen mukaan oleskeluluvan saamisen edellytykset laajenisivat, jos työnantaja on merkittäväällä tavalla laiminlyönyt velvollisuuksiaan.

Merkittäväksi laiminlyönniksi ei otaksuttavasti katsota sitä 68 %:a ulkomaalaisten palkoista, joissa aluehallintovirasto totesi rakennuslalla puutteita. Esityksessä edelleen todetaan: *"Uuden työn työehtojen asianmukaisuus tarkistettaisiin, samoin tarvittaessa myös uuden työnantajan edellytykset suoriutua velvollisuuksistaan"*. Jää epäselväksi mitä tällä rakennusalan olosuhteissa voitaisiin tarkoittaa ja miten asia käytännössä tarkistettaisiin.

Esityksen alussa kuvataan hyväksikäytön uhreiksi joutuneiden realistista työmarkkina-asemaa. Arvioidaanko lainsäädännöllisen oljenkorren so. laajennetun oleskeluluvan takaavan hyväksikäytetylle reilut työehdot? Luottamuksessa uhrien omavalvontaan on hyväuskoisuuden tuntua. Whistleblower-efektikin edellyttäneen jonkinasteista ympäristöön syntyneitä tuttuutta ja luottamusta.

Esityksen perusteluissa viitataan työperusteisen maahanmuuton kestävään edistämiseen. Ajankohtaisessa keskustelussa nousee voimakkaasti esiin maahanmuuton lisäämisen tarve, jonka taustalla nähdään demografiset tekijät. Luontevalta vaikuttaisi etsiä ratkaisuja, jotka tähtäävät työvoiman saatavuuden kestävään lisääntymiseen siellä, missä tuleva tarve on todennäköistä ja kyvykkyys työehdoista huolehtimiseen asianmukaisella tolalla.

Hyväksikäyttötilanteiden ehkäisemisen kannalta rakennuslalla vaikuttavia toimia olisivat ketjujen lyhentäminen ja työehtojen intensiivisempi valvonta, johon tulisi kytkeä alipalkkauksen kriminalisointi.

Ehdotuksen edellyttämien viranomaisresurssien lisäyksen kohdentaminen olemassa olevien työehtojen laillisuusvalvontaan (hyväksikäytön merkittävyysrajan tai uuden työnantajan kykyjen arvioinnin sijasta) ajaisi pontevammin vastuullisuutta elinkeinovapaudeksi kutsutun järjestelyn sisällä. Kriminalisoinnin myötä tulisi läpinäkyvämmäksi myös se rikoshyöty, joka arvoketjuihin jää alipalkkauksen ja hyväksikäytön myötä. Äärimmäisten tapausten nostamisessa fokukseen on moraalisen käsienpesun makua.

Hakaniemessä 23. helmikuuta 2021

Rakennusliitto ry

Jyrki Ojanen

Vastaava lakimies, VT